

**MONUMENTEN
INVENTARISATIE
PROJECT**

Ten geleide

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is een landelijk opgezet project met het doel om in betrekkelijk korte tijd - 5 jaar - een inventarisatie te verkrijgen van bouwkunst en stedenbouw uit de periode 1850-1940. De uitvoering van het project wordt verzorgd door de provincies. In Gelderland heeft de provincie de Stichting MIP-Gelderland opgericht, die belast is met de uitvoering van het project.

In Gelderland wordt het MIP uitgevoerd conform de Gelderse streekplan-indeling: Midden-Gelderland, Oost-Gelderland, Veluwe en Rivierenland. Binnen deze inventarisatiegebieden wordt per gemeente geïnventariseerd.

Het eindprodukt, waarover de gemeenten de beschikking krijgen, bestaat uit 3 rapporten, te weten een regiobeschrijving, een gemeentebeschrijving en een inventarisatierapport.

In de regiobeschrijving wordt op hoofdlijnen een schets gegeven van ontwikkelingen die bepalend zijn geweest voor de ruimtelijke kwaliteit, i.c. bouwkundige en stedenbouwkundige karakteristieken, uit de periode 1850-1940 in het inventarisatiegebied. Het betreft veelal ontwikkelingen en karakteristieken die behalve van lokaal belang ook een boven-lokaal belang vertegenwoordigen.

In de gemeentebeschrijving, die kan worden beschouwd als een verfijning die betrekking heeft op een deel van het grondgebied van de regiobeschrijving, worden op beknopte wijze de voornaamste historisch-geografische, sociaal-economische, bouwkundige en stedenbouwkundige ontwikkelingen uit de periode 1850-1940 weergegeven.

In dit verband dient hoofdstuk 4.5. *Karakterisering geïnventariseerde bebouwing* afzonderlijk te worden genoemd. Het betreft een hoofdstuk dat als "schakel" fungeert tussen het beschrijvende en het inventarisatiegedeelte, te weten het inventarisatierapport.

Het inventarisatierapport voorziet in een beknopte weergave per gemeente van de gebouwde omgeving uit de periode 1850-1940 in de vorm van objecten en complexen op basis van de uitgewerkte MIP-formulieren.

Hoewel de 3 rapporten afzonderlijk kunnen worden gelezen, verdient het aanbeveling het inventarisatiegedeelte niet los te zien van het beschrijvende gedeelte en omgekeerd.

Blad : 2
Betreft : Ten geleide (vervolg)

Met betrekking tot het gebruik van de MIP-eindprodukten dient het volgende te worden opgemerkt.

Bij schrijven d.d. 21 september 1989 - nr. WZ89.59395 - WZ/CE404 is de provincie Gelderland accoord gegaan met de samenwerkingsovereenkomst, zoals opgesteld van rijkswege bij schrijven d.d. 11 augustus 1989, nr. U-172.612, inzake de uitvoering van het Monumenten Inventarisatie Project in Gelderland.

In artikel 8 van bedoelde overeenkomst is het gebruik van de eindprodukten geregeld. Dit artikel luidt als volgt:

"Artikel 8. Gebruik eindprodukten

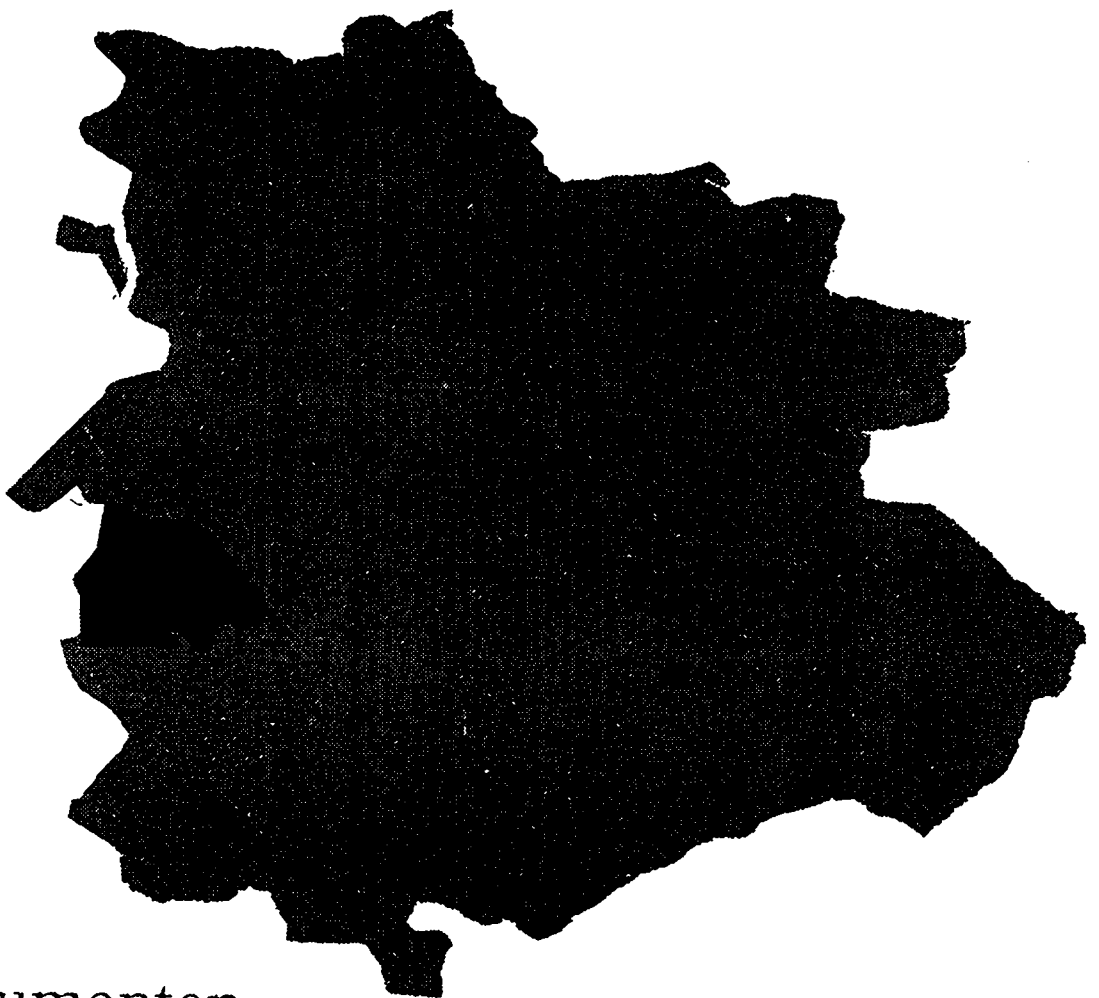
1. De Provincie is evenals de Rijksdienst ook nadat de eindprodukten als bedoeld in artikel 1, leden a t/m e (*) zijn opgeleverd gerechtigd deze eindprodukten, geheel of gedeeltelijk voor eigen gebruik aan te wenden, te vermenigvuldigen of te publiceren, dan wel, al dan niet tegen financiële vergoeding, voor gebruik aan derden beschikbaar te stellen.
2. De Provincie maakt met derden die zij bij de uitvoering van het Project betreft zodanige afspraken, dat hen niet de bevoegdheid toekomt, bv. door een beroep op hun toebehorende auteursrechten, in het in het eerste lid omschreven gebruik, geheel of gedeeltelijk te beletten of te belemmeren.
3. De Rijksdienst en de Provincie bevorderen de totstandkoming van openbare publicaties over jongere bouwkunst en stedenbouw uit de periode midden 19e eeuw - Tweede Wereldoorlog."

Wij verzoeken u bij het gebruik van de eindprodukten de geraadpleegde bron(nen) te vermelden.

OOST-GELDERLAND

HUMMELO EN KEPPEL

gemeentebeschrijving

Monumenten
Inventarisatie
Project

GEMEENTEBESCHRIJVING

GEMEENTE HUMMELO EN KEPPEL

INHOUDSOPGAVE

	Blz.
1. <u>INLEIDING</u>	3
2. <u>BODEMGESTELDHEID EN GRONDGEBRUIK</u>	5
3. <u>INFRASTRUCTUUR</u>	6
4. <u>NEDERZETTINGSSTRUCTUUR</u>	8
4.1. Algemeen	
4.2. Functionele ontwikkelingen - periode 1800-1850 - periode 1850-1900 - periode 1900-1940	
4.3. Stedebouwkundige structuur: - Drempt - Achter-Drempt - Hummelo - Laag-Keppel - Hoog-Keppel - Verspreide bebouwing	
4.4. Ontwikkelingen na 1940	
4.5. Karakterisering geïnventariseerde bebouwing	
4.6. Typologie uitbreidingen gemeente Hummelo en Keppel 1850-1940	
4.7. Bijzondere gebieden	
<u>GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN/BIBLIOTHEKEN, KAARTMATERIAAL EN LITERATUUR</u>	16

1. INLEIDING

De gemeente Hummelo en Keppel bevindt zich in het inventarisatiegebied Oost-Gelderland en heeft een oppervlakte van 4.315 hectare.

De gemeente is in 1818 zelfstandig geworden. De gemeente Hummelo en Keppel bestaat uit de kernen Drempt, Achter-Drempt, Hummelo, Laag-Keppel en Hoog-Keppel, die zijn gelegen op een rivierduingordel ten noorden van de Oude IJssel. Ten westen van Drempt stroomt de Oude IJssel in de IJssel.

De zuidgrens van de gemeente wordt gevormd door de Wehlse Beek en valt voor een deel samen met de Oude IJssel, de noordgrens valt samen met de Groote Beek/Wittenbrinksche Beek.

De buurgemeenten van de gemeente Hummelo en Keppel zijn de gemeenten Doesburg, Angerlo, Wehl, Doetinchem, Zelhem en Steenderen.

Karakteristiek voor de ontwikkeling van de gemeente Hummelo en Keppel gedurende het tijdvak 1850-1940 is de trage bevolkingsgroei. Deze is het laagst van de gehele Achterhoek.

De aanwezigheid van grootgrondbezit vormde een remmende factor op de mogelijkheid van uitbreiding van bestaansmogelijkheden.

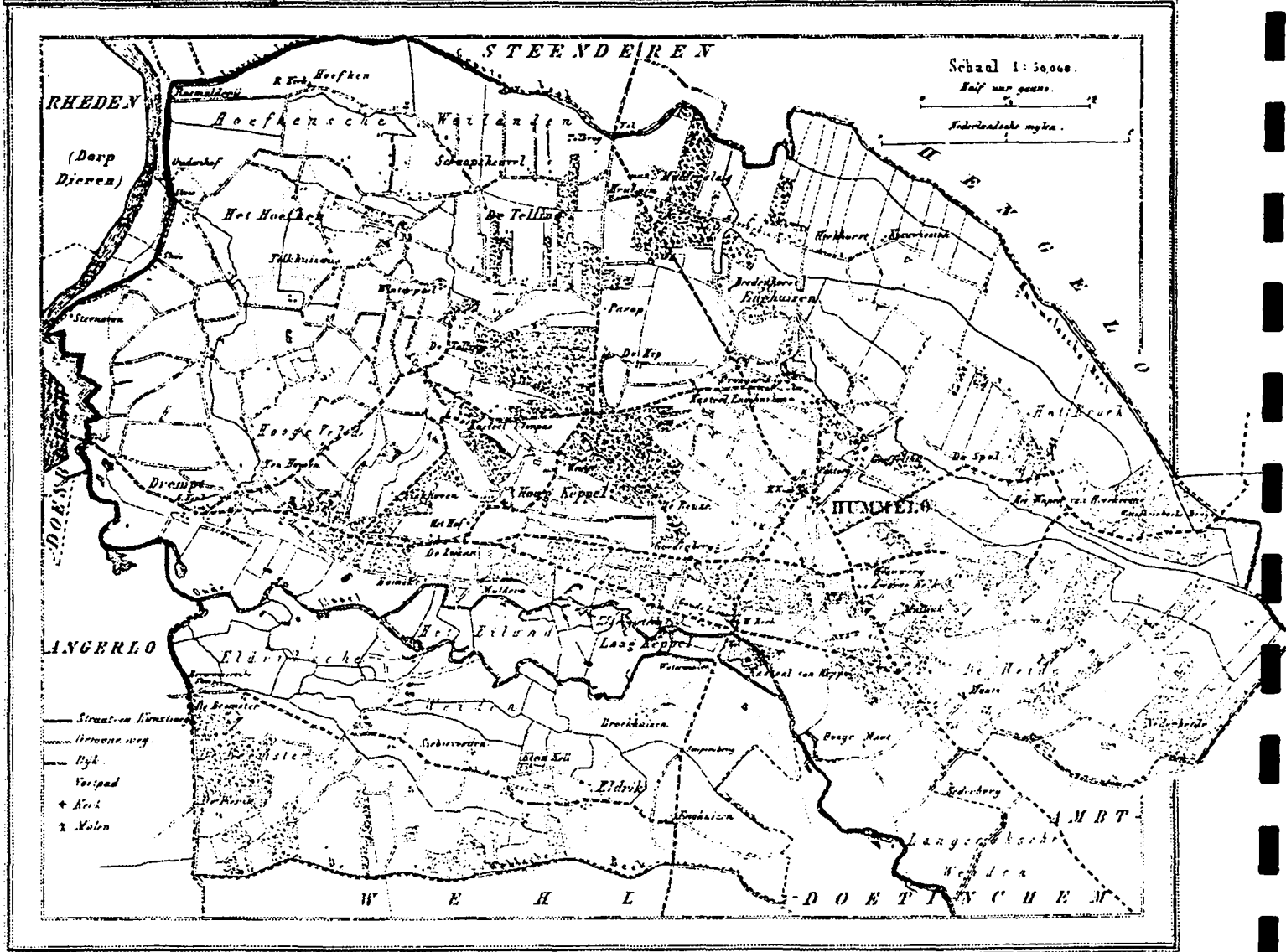
De ijzergieterij vormde feitelijk het enige industriële bedrijf in de overwegend agrarische gemeente.

Op 1 januari 1989 telde de gemeente Hummelo en Keppel 4.400 inwoners, slechts 800 meer dan in 1940.

Afbeelding 1
Gemeente Hummelo en Keppel, 1867

PROVINCIË GELDERLAND.

GEMEENTE HUMMELO en KEPPEL.

1867

4724 Ruiders. 3150 Inwoners.

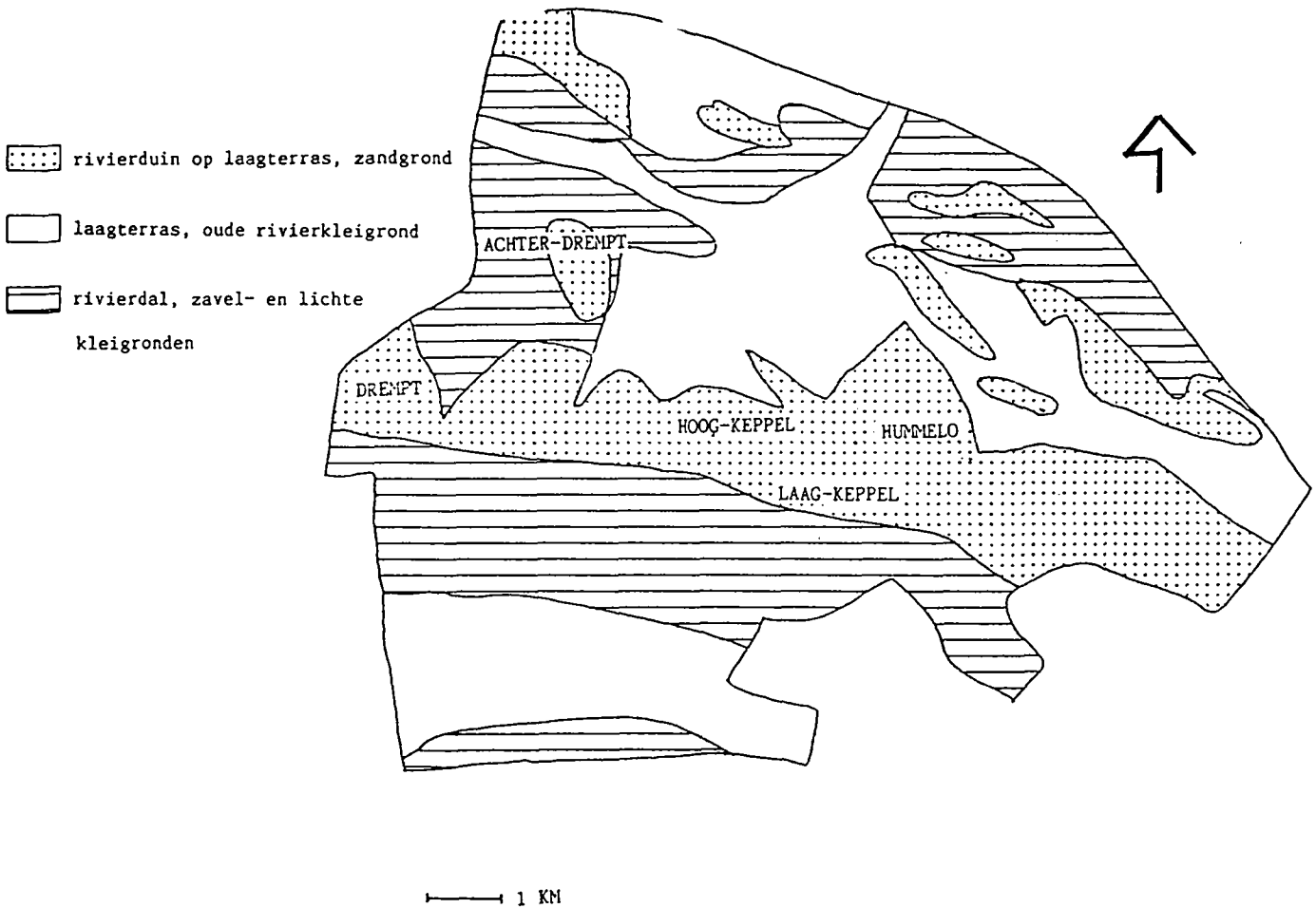
Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

2. BODEMGESTELDHEID EN GRONDGEBRUIK

Gedurende de Saale-ijstijd is een brede landijslob via het huidige IJsseldal (voorheen Rijndal) in zuidelijke richting doorgedrongen. Daarbij zijn tientallen meters dikke zandpakketten opzij geschoven. Via het afsmelten van de landijslob is een breed en diep dal achtergebleven. De Rijn en zijn aftakkingen hebben hun oude loop weer gevolgd. Gedurende enkele tienduizenden jaren is het dal grotendeels opgevuld met rivierzanden. In het Weichselien zijn de rivierbeddingen nagenoeg droog komen te liggen onder invloed van de extreem lage temperaturen. Vanuit het dal van de Oude IJssel zijn zanden opgestoven tot rivierduinen, evenwijdig gelegen aan de rivier (zie afbeelding 2). De Rijn heeft zich in zijn bedding ingesneden, waardoor een laagterras is ontstaan. Het laagterras vertoont een grillig reliëf, veroorzaakt door de onregelmatige verspreiding van de afzettingen (door de wond) en bezinkingsmateriaal van het vanuit het oosten afstromende beekwater. In het Holoceen is in het noordwesten van de gemeente Hummelo en Keppel jonge rivierklei afgezet in de uiterwaarden van de IJssel.

Afbeelding 2

Geomorfologische kaart gemeente Hummelo en Keppel

Het grondgebruik in de periode 1850-1940 heeft betrekking op de rivierduinen, het laagterras en het rivierdal.

De rivierduingordel (met oude bouwlandgronden) en de hoger gelegen gedeelten van het laagterras zijn geschikt voor akkerbouw. Men heeft er vooral rogge en aardappelen geteeld. Ook komen bossen voor op de hoger gelegen delen van het laagterras. Hier is sprake van grootgrondbezit. Een belangrijke delfstof is de ijzeroer in de beek- en rivierdalen. Langs de Oude IJssel is tot omstreeks 1890 ijzeroer gewonnen ten behoeve van ijzergieterijen.

De afwatering in de gemeente Hummelo en Keppel is hoofdzakelijk gericht op de Oude IJssel en de Groote Beek/Wittenbrinksche Beek. Het verkavelingspatroon langs beide laatstgenoemde beken is strookvormig. Onder invloed van de grillige hoogtegesteldheid zijn onregelmatige blokken verkaveld, op plaatsen waar de grondwaterstand ontginning tot akkerbouw mogelijk maakt.

De nederzettingen in de gemeente Hummelo en Keppel zijn alle ontstaan op de rivierduingordel langs de Oude IJssel.

3. INFRASTRUCTUUR

Het wegenpatroon op het laagterras en de rivierduinen is onregelmatig, afgestemd op de verschillen in hoogtegesteldheid.

Op de rivierduingordel ten noorden van de Oude IJssel bevond zich reeds in de Late Middeleeuwen de belangrijkste infrastructurele verbinding tussen Doetinchem/Duitsland en Doesburg/Veluwe. Omstreeks 1840 was de Rijksweg Doesburg-Anholt (Duitsland) verhard.

Een andere belangrijke verbinding is de oude Hessenweg (Zuiderzee-Duitsland) die bij Hoog-Keppel overgaat in de Rijksweg naar Doesburg. De Torenallee maakt met de Hummeloseweg deel uit van de weg Zutphen via Steenderen/Hummelo naar Emmerich (Zutphense sprong). De Kipstraat verbindt een tweetal landgoederen (Enghuizen en Ulenpas).

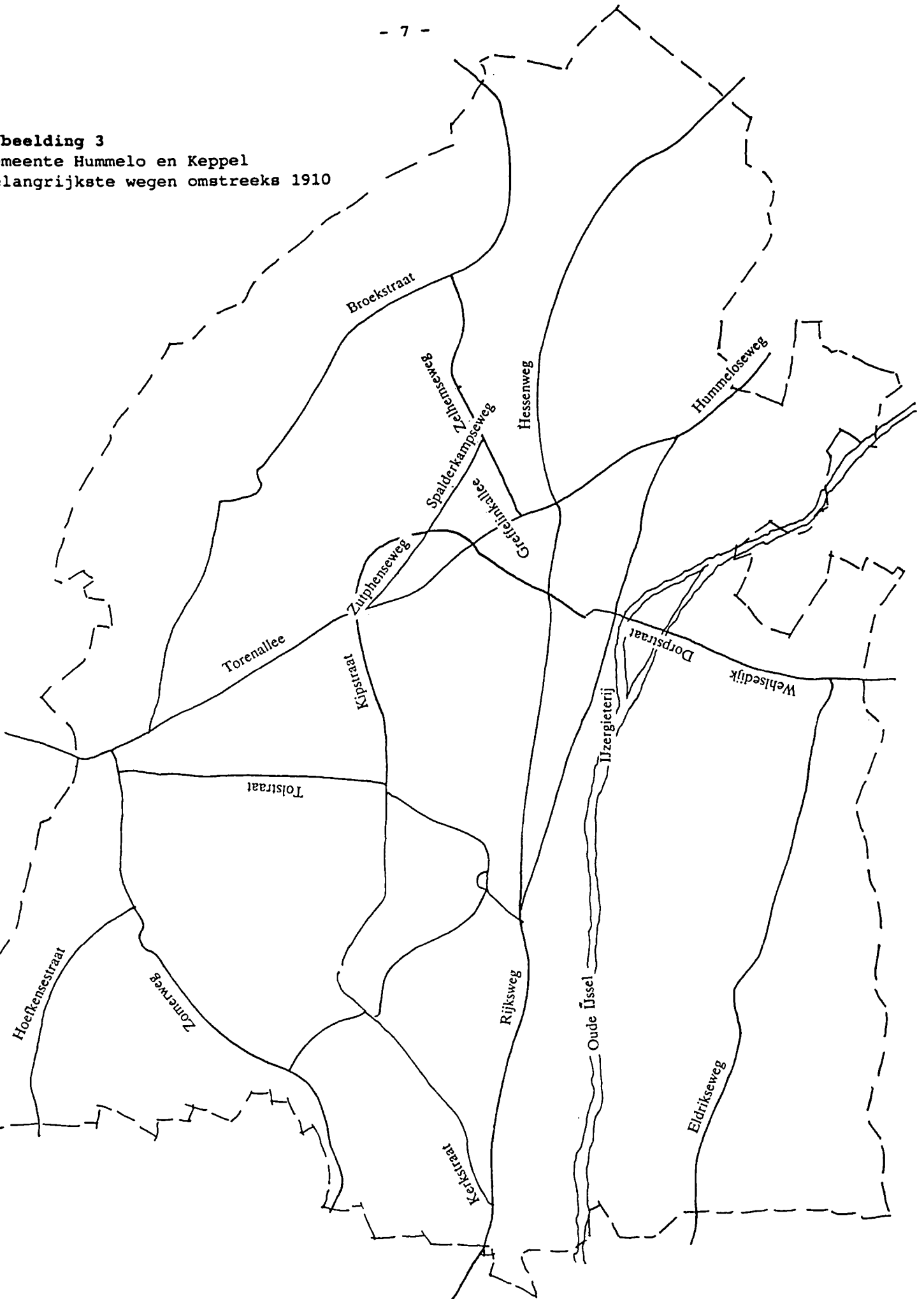
De Oude IJssel heeft vanaf de Late Middeleeuwen een beperkte rol gespeeld in het scheepvaartverkeer. Voortdurend zijn initiatieven ondernomen om de Oude IJssel beter bevaarbaar te maken. In 1763 is te Laag-Keppel een schutsluis in de rivier aangelegd. Na afsplitsing van de Oude IJssel op het land van Kasteel Keppel werd in 1794 ter plaatse een ijzergieterij opgericht (Keppelse IJzergieterij). Vanaf de tweede helft van de 19e eeuw hebben kanalisaties plaatsgevonden. De laatste kanalisatie dateert van 1950.

Nabij de schutsluis werd in 1763 een veer geopend.

In 1881 werd door de Geldersche Stoomtramweg Maatschappij (G.S.M.) een tramverbinding opengesteld tussen Doetinchem en Dieren, in 1902 werd door de Tramweg Maatschappij "Zutphen-Emmerik" een tramlijn opengesteld tussen Zutphen-Doetinchem-'s-Heerenberg via Hummelo. Vanaf 1923 werden op genoemde lijnen autobussen ingezet.

In de loop van de jaren '20 van deze eeuw wordt de gemeente Hummelo en Keppel aangesloten op het provinciale elektriciteitsnet van de P.G.E.M.

afbeelding 3
gemeente Hummelo en Keppel
Belangrijkste wegen omstreeks 1910

4. NEDERZETTINGSSTRUCTUUR

4.1. Algemeen

De oudste schriftelijke vermelding van Hummelo en Keppel dateert van 828. Tussen de 8e en de 14e eeuw raakten de rivierduinen permanent geoccupeerd. Te Keppel werd rond 1200 een kasteel gebouwd. De gunstige ligging van Hummelo aan de kruising van de Hessenweg en de Zutphense sprong hebben weinig vruchten afgeworpen. Het gebied bleef zijn agrarisch karakter behouden. Langs de Oude IJssel heeft vanaf de Middeleeuwen ijzerwinning plaatsgevonden. In 1794 werd te Laag-Keppel een ijzergieterij opgericht op het land van Kasteel Keppel, nadat de Oude IJssel ter plaatse was afgesplitst.

4.2. Functionele ontwikkelingen

Periode 1800-1850

In 1818 is Hummelo en Keppel als zelfstandige gemeente ontstaan. Grote delen van het grondgebied bleven evenwel in handen van de eigenaren van drie landgoederen: Keppel, Ulenpas en Enghuizen. In het overwegend agrarische gebied vormde de ijzergieterij een opvallende verschijning.

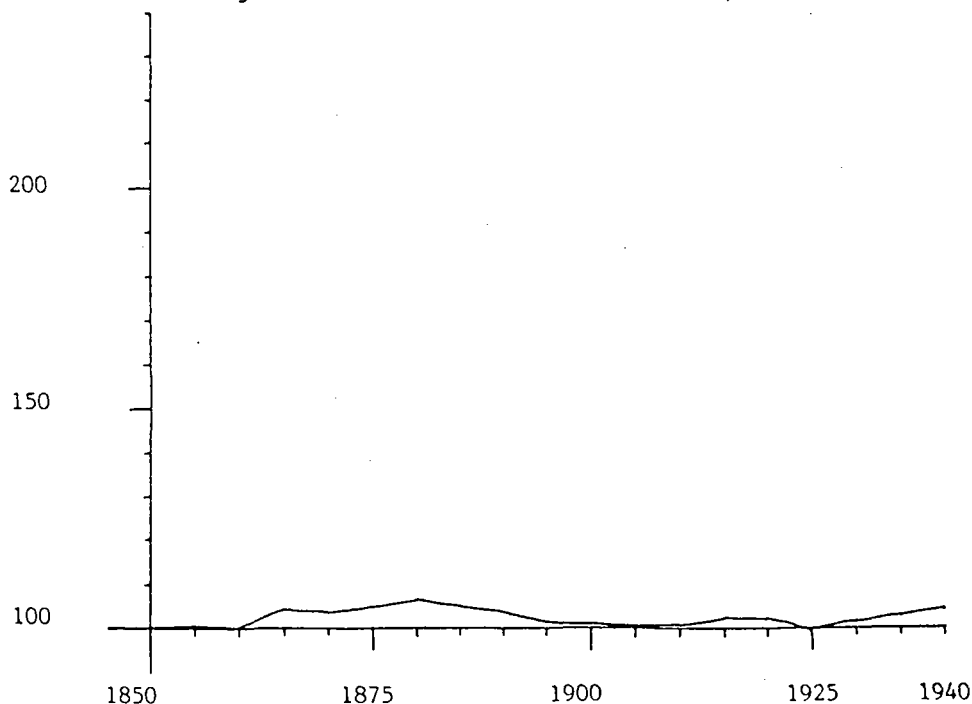
Periode 1850-1900

Ten zuiden van de Oude IJssel bevond zich rond 1853 een pannenfabriek. Karakteristiek voor de sociaal-economische ontwikkeling van de gemeente Hummelo en Keppel is de stagnerende bevolkingsgroei (zie afbeelding 3). De natuurlijke bevolkingsgroei werd vrijwel geheel teniet gedaan door het vertrekoverschot. Er vond nagenoeg geen uitbreiding van de bestaansmogelijkheden plaats. Het overgrote deel van de bevolking is als pachtboer in dienst van de landgoedeigenaren gebleven.

Het aantal werknemers in de ijzergieterij bleef onder de 80 personen. De winning van ijzeroer werd rond 1890 gestaakt.

Afbeelding 4

Bevolkingsontwikkeling gemeente Hummelo en Keppel 1850-1940
(indexcijfers, waarbij in 1850 3.044 inwoners = 100)

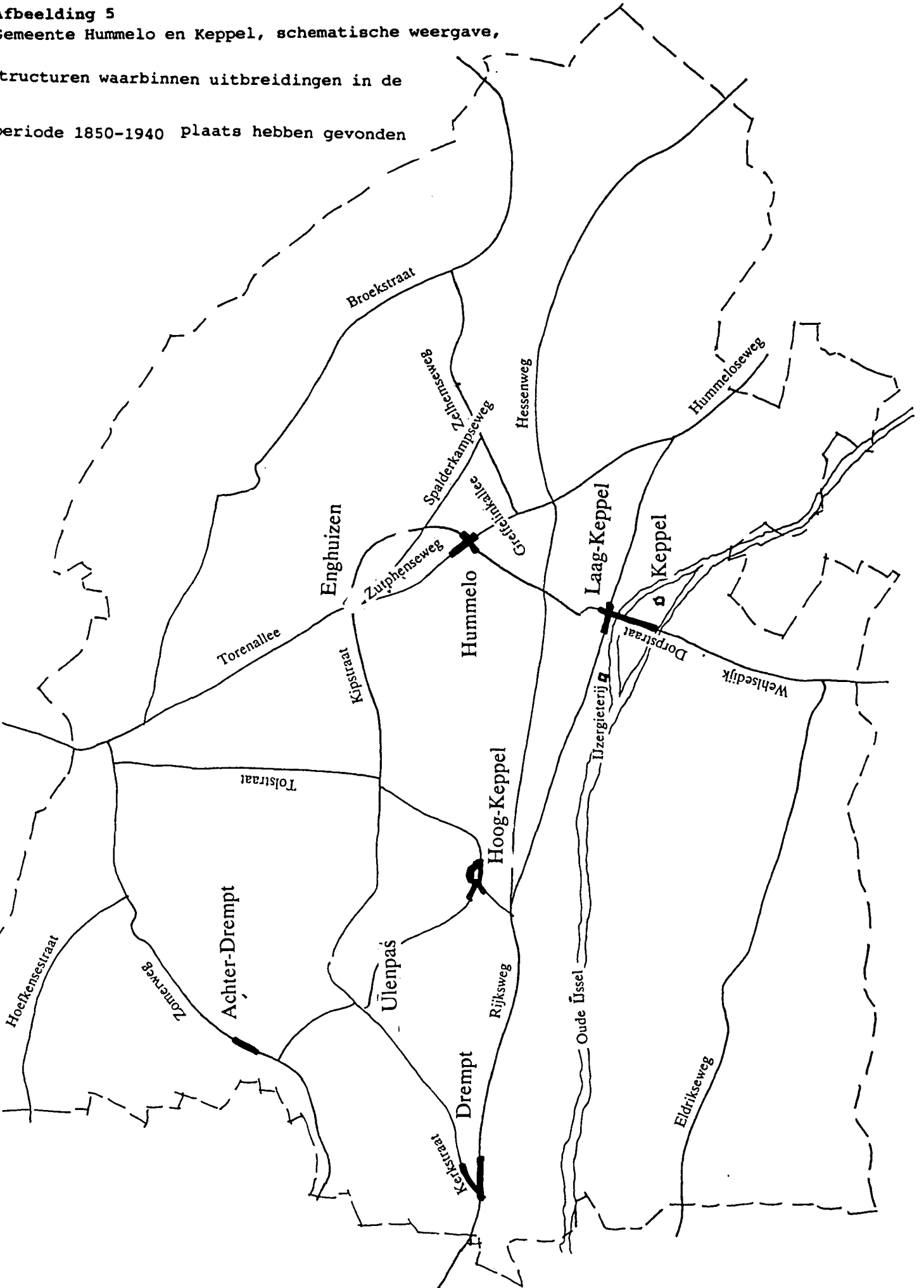

Afbeelding 5

Gemeente Hummelo en Keppel, schematische weergave,

structuren waarbinnen uitbreidingen in de

periode 1850-1940 plaats hebben gevonden

Periode 1900-1940

De industriële bedrijvigheid bestond voornamelijk uit de ijzergieterij en de in 1914 te Hoog-Keppel opgerichte zuivelfabriek (thans aardappelproduktenfabriek Aviko). Nog in 1930 is 60% van de beroepsbevolking werkzaam in de agrarische sector en 10% in de industrie. Evenals in het tijdvak 1850-1900 is sprake geweest van een zeer geringe bevolkingsgroei (de laagste in de Achterhoek), waarbij de natuurlijke bevolkingsgroei gecompenseerd werd door het vertrekoverschot.

4.3. Stedebouwkundige structuur per kern

De stedebouwkundige ontwikkeling gedurende de periode 1850-1940 in de kernen van de gemeente Hummelo en Keppel hebben op zeer bescheiden wijze lintvormig langs de bestaande infrastructuur plaats gevonden.

Drempt

Een straatdorp dat langs de Drempterdijk (tegenwoordig rijksweg) lineair uitbreidde en verdichting onderging met een zijtak-ontwikkeling aan de Kerkstraat.

Achter-Drempt

Achter-Drempt kende een zeer bescheiden lintvormige ontwikkeling.

Hummelo

In de kern Hummelo is voornamelijk gebouwd langs de Zutphenseweg.

Laag-Keppel

Op de kruising van de Dorpsstraat en rijksweg is de bebouwing verdicht. De bebouwing bestaat uit grotere en kleinere woonhuizen en horecagelegenheden. Het dorp sluit aan op het kasteel en kan gezien worden als Kasteel-Voorde dorp.

Hoog-Keppel

Een brinkdorp met verdichting in de oorspronkelijk vrij ruime bebouwing aan de Burgemeester Vrijlandweg en de Burgemeester van Panhuysbrink.

Verspreide bebouwing

Verspreid in het buitengebied werden in de periode 1850-1940 boerderijen gebouwd. Het in 1835 herbouwde kasteel Nieuw-Enghuizen werd via de Kipstraat verbonden met de Havezathe Ulenpas.

4.4. Ontwikkelingen vanaf 1940

Na het afkondigen van de Pachtwet (1938) zijn de bestaansmogelijkheden in de agrarische sector verruimd. Tot een opmerkelijke uitbreiding van de nederzettingen is het echter nauwelijks gekomen. De oude nederzettingen zijn uitgegroeid tot kleine kernen. De aanleg van de N317 in de jaren '70 over de Rijksweg is illustratief voor de relevantie van de rivierduingordel tussen Doesburg en Doetinchem. De ijzergieterij is in 1984 gesloten.

4.5. Karakterisering geïventariseerde bebouwing

Wonen

Karakteristiek in de categorie wonen in de gemeente Hummelo en Keppel kunnen de villa's langs de Rijksweg genoemd worden.

Deze dateren bijna alle uit het laatste kwart van de 19e eeuw.

Werken

Karakteristiek voor de gemeente Hummelo en Keppel zijn de hallehuis-boerderijen, daterend uit het tweede en derde kwart van de 19e eeuw. Zij hebben een asymmetrische gevelindeling met meerruits schuiframen en luiken, een wolfdak met gesmoorde Hollandse pannen en rond- c.q. korfboogvormige deeldeuren in de achtergevel.

Zij liggen merendeels op de landgoederen rondom de Havezathen Ulenpas en Enghuizen en zijn gaaf bewaard. Door hun fraaie situering in het onverkavelde en bosrijke landschap hebben deze boerderijen naast een architectuurhistorische ook een hoge situeringsswaarde. Rondom het voormalige Enghuizen zijn de luiken van de boerderijen in de Enghuizense kleuren geverfd: het luik is in vieren gedeeld door twee diagonalen en heeft geel en bruin gekleurde driehoekige delen. Een aantal boerderijen heeft een Russische naam (bv. Jena, Beresina) genoemd naar Napoleontische veldslagen.

Aan de Prinsenweg te Hoog-Keppel staat de voormalige zuivelfabriek en naastgelegen directeurswoning. Zij dateert van 1919 en heeft een voor die tijd kenmerkende dakstructuur, evenals sober siermetselwerk van rode verblendsteen. Zij is nu in gebruik als aardappelmeelfabriek.

Infrastructuur

Zeer bijzonder zijn een 20-tal bruggetjes in het gebied rondom de Ulenpas en Enghuizen. Het gaat om bruggen met een gietijzeren onderstel met boogvormige liggers, ofwel (en soms in combinatie met) gietijzeren brugleuningen.

Ook een tweetal hangbruggen is noemenswaardig.

Jacht-, c.q. grenspalen komen voor rondom de Havezathen. Het zijn geribbelde hardstenen palen van ca. 2 meter hoog.

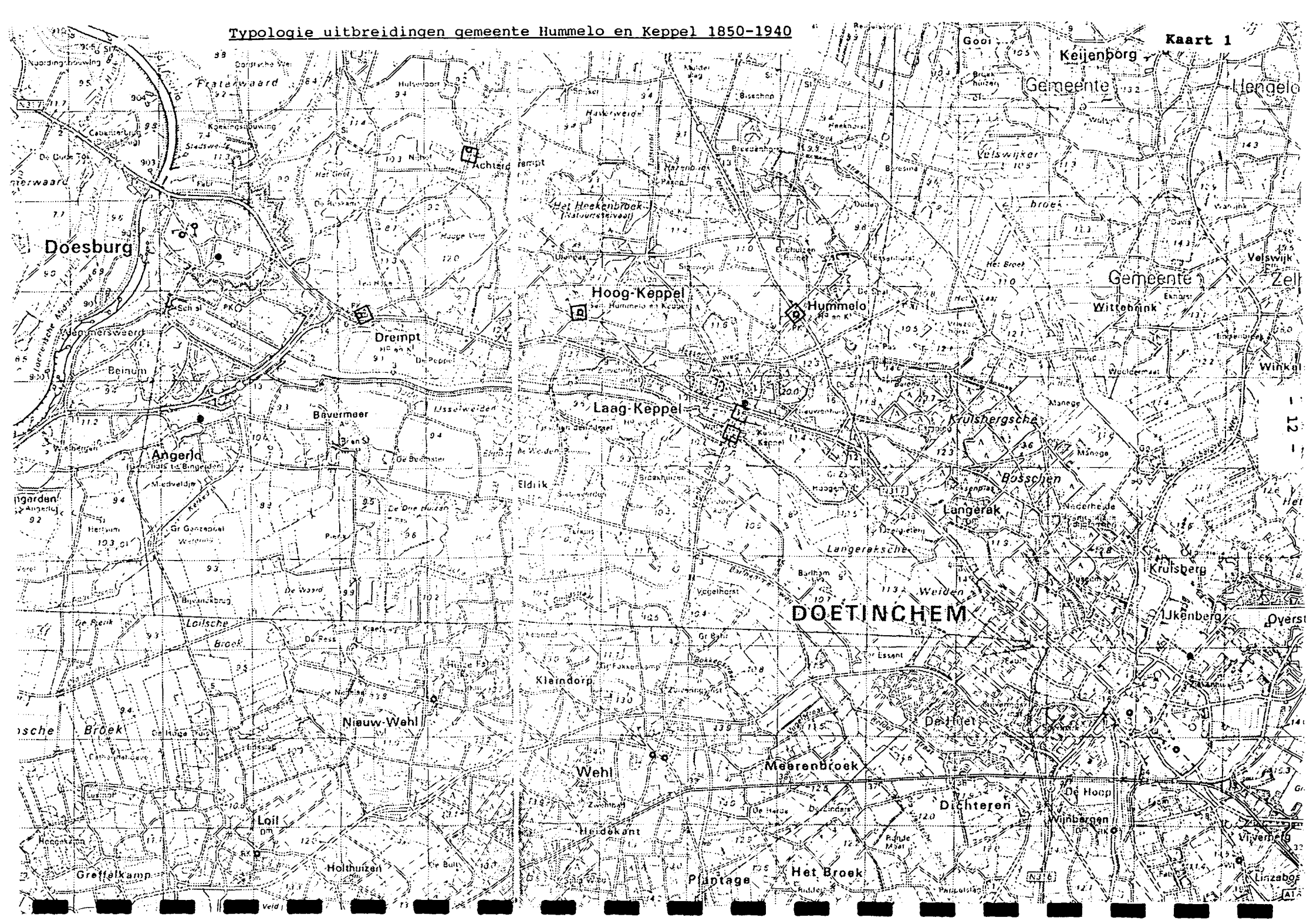
Maatschappelijke voorzieningen

Noemenswaardig zijn het voormalige gemeentehuis (XIXb) aan de Rijksweg te Hoog-Keppel, de N.H. kerk te Laag-Keppel en Hotel de Gouden Leeuw (XIXd).

Op de begraafplaatsen in de gemeente worden opstaande gietijzeren kindergrafplaatjes aangetroffen, evenals diverse gietijzeren kruisbeelden.

Typologie uitbreidingen gemeente Hummelo en Keppel 1850-1940

Kaart 1

4.6. Typologie uitbreidingen gemeente Hummelo en Keppel 1850-1940

Toelichting op kaart 1

Type aanduiding	Type-omschrijving	Bijzondere gebieden
-----------------	-------------------	---------------------

Andere aanduidingen

- Lineaire ontwikkelingen

- functie: gemengd of wonen
- niet-planmatige en planmatige ontwikkelingen

4.7. Bijzondere gebieden

De term bijzonder gebied wordt gehanteerd voor gebieden die zijn gebouwd of aangelegd in de periode 1850-1940. Bij de beoordeling is de criterialijst (zie blad 15) gehanteerd volgens de zgn. "MIP-handleiding". Hierbij zijn grotere samenhangende (stede-)bouwkundige structuren bekeken. Bij de bouwkundige inventarisaties zijn samenhangende bouwkundige complexen aangegeven.

Dat in de gemeente geen of weinig bijzondere gebieden voorkomen, zegt niets over de schoonheid of opbouw van de gemeente.

Bijzondere gebieden uit de periode 1850-1940 komen in de gemeente Hummelo en Keppel niet voor.

Karakteristieke gebieden

Structuren van bouwkunst en stedenbouw van vóór 1850 en na 1940 die een bijzondere kwaliteit hebben worden aangeduid met de kwalificatie "karakteristieke gebieden". Het betreft gebieden waarvan de hoofdelementen dateren van voor 1850 of na 1940, die ook daarna herkenbaar zijn gebleven.

Laag-Keppel

De totale structuur van het kasteeldorp Laag-Keppel met woonbebouwing en kasteel gelegen op een "eiland" in de Oude IJssel kan als karakteristiek gebied worden aangemerkt.

De bebouwing aan de Dorpsstraat te Laag-Keppel is zeer divers van samenstelling en dateert uit de periode 1850 tot 1920. Onder andere een pakhuis, een paardesmidse en een watermolen, gecombineerd met een Friese spinnepomp dragen bij aan het bijzondere karakter van de bebouwing.

Hummelo

Ook de lintvormige structuur van Hummelo, waar de weinig verstoorde oorspronkelijke opzet van boerderijen, woonhuizen en horecavoorzieningen weinig verandering heeft ondergaan, kan als karakteristiek gebied worden aanmerkt.

De bebouwing van de oude dorpskern van Hummelo is zeer heterogeen van samenstelling en dateert uit de periode 1850-1940. Opvallend is een fraai pakhuis met winkel van rond de eeuwwisseling.

CRITERIA VOOR DE AANDUIDING BIJZONDERE GEBIEDEN

- I. Intrinsieke stedenbouwkundige kwaliteit, zoals:
 1. kwaliteit van het ruimtelijk concept;
 2. betekenis vanwege de verkaveling/inrichting/voorzieningen;
 3. betekenis vanwege architectonische/architectuurhistorische kwaliteit;
 4. betekenis vanwege specifieke vorm voor specifieke functionele ontwikkelingen (b.v. havengebied, city-ontwikkeling, sportpark)

- II. Bijzondere historische betekenis, zoals:
 1. structuur, bestemming of verschijningsvorm, verbonden met en duidelijk uitdrukking gevend aan een specifieke politieke, culturele, geestelijke, sociale, economische of algemeen historische ontwikkeling;
 2. betekenis voor de geschiedenis van de ruimtelijke ordening en voor de ontwikkeling van het stedenbouwkundig denken;
 3. betekenis vanwege de innovatieve waarde of pioniersfunctie (type, motief, datering)

- III. Stedenbouwkundige betekenis in ruimere omgeving, zoals:
 1. betekenis als onderdeel van een groter geheel
 2. betekenis vanwege ruimtelijke relaties met de omgeving;
 3. betekenis vanwege markering van het stadsbeeld, als ruimtelijke of functionele dominant in een groter geheel of als representant van een groter geheel

- IV. Gaafheid (van de in I t/m III genoemde kwaliteiten)

- V. Zeldzaamheid (van de in I t/m III genoemde kwaliteiten)

GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN/BIBLIOTHEKEN/KAARTMATERIAAL EN LITERATUUR

Archieven en Bibliotheken

- * Gemeente Hummelo en Keppel
- * Rijksarchief in Gelderland
- * Katholieke Universiteit Nijmegen, Faculteit der Beleidswetenschappen
- * Bibliotheken Provincie Gelderland
- * Stichting Arnhemse Openbare en Gelderse Wetenschappelijke Bibliotheek

Afbeeldingen

- * Afbeelding 1 Gemeente Hummelo en Keppel, 1867
- * Afbeelding 2 Geomorfologische kaart gemeente Hummelo en Keppel
- * Afbeelding 3 Gemeente Hummelo en Keppel, belangrijkste wegen omstreeks 1910
- * Afbeelding 4 Bevolkingsontwikkeling gemeente Hummelo en Keppel 1850-1940
- * Afbeelding 5 Gemeente Hummelo en Keppel, schematische weergave van structuren waarbinnen uitbreidingen in de periode 1850-1940 plaatsgevonden hebben
- * Kaart 1 Typologie uitbreidingen gemeente Hummelo en Keppel 1850-1940

Kaartmateriaal

- * Topografische kaart 1/25000 en 1/50000, diverse jaargangen
- * Bodemkaart 1/50000, 1970
- * Rivierkaart 1/10000, diverse jaargangen
- * Topografische en Militaire Kaart 1/25000 en 1/50000, 1850-1864
- * Kaartenboek van Gelderland 1843
- * J. Kuijper, Gemeente-atlas van Gelderland 1868, Leeuwarden, 1970

Literatuur

- * Blankenburg, F., e.a., *Feodale finale; een antropologische verkenning van de nadagen van het feodalisme in Hummelo en Keppel*, Utrecht, 1977
- * Borman, R., *Oost-Gelderland archeologisch bekeken; van prehistorie en vroege geschiedenis*, Zutphen, 1978
- * Economisch en technologisch Instituut van Gelderland, *Rapport betreffende de ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkloosheid in de Achterhoek en Liemers, alsmede enkele consequenties hiervan voor de toekomst*, Arnhem, 1954
- * Krosenbrink, G.J.H., *De Achterhoek in grootvaders tijd*, Den Haag, 1975
- * Nijhoff, P., *De heeren van de heerlijkheid van Keppel*, Arnhem, 1853
- * Stam, H., *Kleine geschiedenis van Hummelo en Keppel*, Zutphen, 1957
- * Tinneveld, A., e.a., *De Liemers*, Didam, 1953
- * Vos, J.G., *Wandelen in Hummelo en Keppel*, Hoog-Keppel, 1976

Oosterbeek, 1992

Stichting MIP-Gelderland
Oranjeweg 60
6861 BL OOSTERBEEK
tel. 085 - 336 326